

MONEDELE DE AUR ROMANE ȘI BIZANTINE DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGÉ SEVEREANU

GHEORGHE POENARU BORDEA, RADU OCHEȘEANU

Marcantă personalitate a medicinei românești, profesor, cercetător și practician, radiolog și oncolog de renume, în același timp doctorul George Severeanu a avut și o activă prezență în viața culturală românească din prima jumătate a veacului XX. Astfel, pe lângă o însemnată contribuție la întemeierea și apoi la dezvoltarea Societății Numismatice Române în primele sale decenii, ca secretar al Comitetului de conducere și redactor al Buletinului, după războiul de întregire, a participat la ctitorirea a două importante instituții culturale bucureștene, Pinacoteca și Muzeul Municipal de Istorie¹. Prin testament, dr. Severeanu a donat întreaga sa colecție de antichități și numismatică muzeului de istorie, al cărui prim director a și fost².

Printre piesele numismatice de interes excepțional din donația doctorului George Severeanu se remarcă monedele de aur, care rămân și astăzi să constituie quasitotalitatea actualei colecții a Muzeului de istorie și artă a municipiului București. Dintre acestea, ne vom opri aici numai asupra monedelor romane și bizantine³, care reprezintă aproape jumătate din totalul pieselor de aur din colecția muzeului bucureștean.

Este evident că păstrate în colecții publice sau particulare monedele de aur prezintă prin ele însele un deosebit interes numismatic. Și pe această linie trebuie menționate mai întâi prezentarea generală a colecției Institutului de arheologie București⁴, urmată de, recent, riguroasa publicare a colecției muzeului clujean⁵.

În acest context ar fi necesar să ne oprim o clipă și asupra descoperirilor de monedă de aur romană și bizantină de pe cuprinsul României. Până acum, circulația monedei de aur pe teritoriul Daciei a beneficiat doar de un singur studiu de sinteză⁶, totuși există un număr relativ însemnat de contribuții de detaliu atât pentru Dacia cât și pentru Scythia Minor⁷. Și pentru perioada postaureliană au fost consemnate prețioase date privind descoperirile de monedă de aur, fie în lucrările de sinteză asupra circulației monedei romane târzii⁸, fie în lucrări limitate la zone geografice mai restrânse ca nord-vestul Daciei⁹ ori Scythia Minor¹⁰. Apoi, pentru perioada bizantină timpurie (secolele VI—VII e.n.) este, în primul rând, de semnalat sinteza descoperirilor nord-dunărene de monedă emisă de imperiul Romei cele noi, repertoriu care include, bineînțeles, și monedele de aur bizantine aflate în România¹¹. Printre lucrările ce descriu monede bizantine de aur descoperite în ținuturile românești¹² trebuie să amintim și studiul nostru asupra tezaurului descoperit în anul 1899 la Axiopolis, ocazie în care am făcut și o amănunțită trecere în revistă a tuturor descoperirilor dobrogene de solidi și diviziuni¹³. Începând cu secolul X, odată cu revenirea bizantinilor la Dunăre, până în secolul al XIV-lea circulația aurului redevine foarte activă în ținuturile de la Dunărea de jos, iar numărul descoperirilor cu monede de aur se înmulțește¹⁴. Sînt de amintit pentru această perioadă tezaurele de la Valu lui Traian și Greci¹⁵, cele trei tezaure de la Dinogetia¹⁶, tezaurul de perperi de la Isaccea¹⁷.

Revenind acum la colecția ce ne preocupă aici, notăm că dr. Severeanu, răspunzînd unei preocupări ce a antrenat în epocă mai mulți mari colecționari români¹⁸, a strîns o splendidă colecție de monede traianee, printre care se evidențiază cei doi aurei prezențați aici. Pentru primul, cele două cataloage de specialitate pe care le-am consultat, *RIC*

și *BMC*, nu cunosc pentru aur o astfel de emisiune. Cum *BMC* semnaleză însă pentru argint o emisiune de denari la Roma în anii 98—99¹⁹, iar greutatea de 6,78 g este bună și titlul de 980% înalt, am constatat în acest caz o folosire accidentală la aur a unei ștanțe de denar.

Trebuie să evidențiem interesul deosebit pe care l-a arătat doctorul Severeanu pentru colecționarea monedelor de aur romano-bizantine din secolele IV—VII e.n. Astfel, din cele 24 monede romane imperiale de aur prezente în catalogul nostru, un număr de 22 piese aparțin perioadei dominatului. Știm că în colecția doctorului George Severeanu au intrat, după primul război mondial, monede ce anterior aparținuseră unor mari colecții formate cu piese de o deosebită valoare aflate pe teritoriul României²⁰ și nu putem astăzi decât deplînge lipsa oricăror date pentru aur în actele de evidență ale muzeului municipal bucureștean.

Ca nominal predomină *solidus*-ul cu 17 exemplare, urmat în ordine de *tremissis* cu patru piese, toate monedele divizionare fiind emise în secolul V e.n., la care se adaugă un aureus emis de Diocetianus. Pentru monedele de aur perforate în antichitate sau cele cărora tot în aceeași vreme li s-a atașat o tortiță, putem presupune că vor fi servit în epocă și ca piese de podoabă de caracter militar²¹.

Seria monedelor de aur din secolul IV e.n. se deschide cu un aureus perforat ce a fost bătut în atelierul monetar din Nicomedia de către împăratul Diocetianus. Apoi, urmează patru solidi purtînd efigia împăratului Constantin cel Mare, din care primii doi au fost emiși de atelierele de la Treveri și Sirmium, iar ultimii de monetăria din recent inaugurata capitală a imperiului circummediteranean, Constantinopolis. Fiul său, Constantius II este reprezentat prin doi solidi, din care primul poartă sigla monetăriei din Constantinopolis, iar cel de al doilea pe aceea a atelierului monetar din Nicomedia.

Noua dinastie urcată pe tronul imperial, casa lui Valentinianus I, este prezentă prin trei solidi. Primii purtînd efigiile coauguștilor Valentinianus I și Valens, aparțin emisiunilor atelierului monetar din Antiochia, iar cel de al treilea a fost bătut la Treveri cu chipul lui Gratianus.

Doi din solidi cu efigia lui Constantinus I și un *solidus* emis de Constantius II sînt variante față de cataloagele RIC VII și RIC VIII, mai importantă prin noutățile pe care le aduce fiind ultima monedă²².

De un mare interes acum, în lipsa ultimului volum din RIC, sînt monedele de aur emise în secolul V e.n. și păstrate în colecțiile MIAMB. Șirul lor începe cu un *solidus* emis de Arcadius în monetăria Ravenei, între anii 402—408 e.n. Din același atelier monetar și din aceeași vreme se află în colecție și un *solidus* emis de Honorius. Un al doilea, cu efigia împăratului părții occidentale a imperiului, este emis la Mediolanum, în aceeași ani. Theodosius II este prezent cu doi solidi de Constantinopolis. Primul este bătut între anii 430—440 e.n., iar al doilea între anii 443—450 e.n. Acestora li se adaugă un *tremissis* emis de atelierul monetar din capitala imperiului de răsărit. De la coaugustul său Valentinianus III se păstrează în colecția un număr de patru monede, din care doi solidi emiși în atelierul cetății eterne și doi *tremisses*, unul fiind bătut la Constantinopolis, iar al doilea, de un stil diferit, dar asemănător stilului întîlnit pe solidi din Roma, este cu siguranță o monedă provenind din monetăria de pe malul Tibrului. Ultimul împărat roman prezent în colecție prin două monede de aur, un *solidus* și un *tremissis*, este Leo I.

Monedelor imperiale romane li se adaugă aici două interesante imitații barbare după monedele din secolele I—III e.n. Prima imitație, inspirată după părerea doctorului George Severeanu, de un aureus neronian, a fost aflată în împrejurimile Sorocăi, în anul 1936 și era considerată de prîmul ei editor ca fiind o imitație de origină celto-bastarnică²³. Cea de a doua monedă are o legendă deși lizibilă, însă cu totul neinteligibilă, iar bustul imperial privește spre st. și nu spre dr. cum este regula. Pe reversul monedei este înfățișată o Concordie sacrificînd deasupra unui altar aprins.

Monedele bizantine din secolele VI—VII aparțin în genere unor emisiuni cunoscute ca atare, cu excepția unui *semissis* bătut de Mauricius Tiberius cu legenda aversului neînregistrată de catalogul MIB II²⁴ și a celor două monede cu efigia lui Heraclius, un *solidus* cu litera officinei S inversată și gravată ca în oglindă și un *tremissis* neînregistrat

de MIB II. Dar pentru aceasta din urmă nu poate fi exclusă și ipoteza unei imitații bătute într-o monetărie barbară aflată sub o puternică influență bizantină²⁵. De la Constans II, ale cărui monede sînt oricum mai rare, dar ale cărui bronzuri sînt semnalate în descoperirile din România²⁶, evidențiem mai întîi un superb solidus emis între anii 662—667? în officina a 9-a a atelierului din capitala imperială și apoi un al doilea, din seria celor „pitici”, bătut de monetăria din Carthago între anii 642—643²⁷.

Șirul monedelor bizantine este reluat cu două nomisme emise în numele basileilor Constantinus VII și Romanus II, ale căror monede de aur au fost în Dobrogea descoperite în cantități apreciable²⁸. În continuare, sînt reprezentați, cu un histamenon, Ioan Tzimisceș și cu cîte două monede cu același nominal, Mihail VII, ambele piese avînd însă marginile decupate, și Nicephorus II. Din vremea Comnenilor aflăm în colecție un hyperperon de la Alexius I și un al doilea de la Ioan II, seria monedelor bizantine tîrzii încheindu-se cu doi hyperperi ai imperiului de la Niceea emiși de Ioan II Ducas Vatatzes la Magnesia²⁹ și o monedă de electron emisă la Constantinopolis între anii 1295—1320 de Andronicus II și Mihail IX.

Monedele bizantine tîrzii din colecție, nomisme, histamene, hyperperi aparțin toate unor emisiuni înregistrate ca atare în cataloagele pe care le-am consultat.

CATALOGUL MONEDELOR DE AUR ROMANE ȘI BIZANTINE

1. *Traianus*

IMP CAES NERVA TRAI-AN AVG GERM; Capul lui Traian, laureat, spre dr. P. M. TR. P. C.O.S. II. P. P.; Pax, drapată, stînd spre st., ține o în ramură mîna dr. și cornucopieae în mîna st.

Aureus ↙ 6,87 g, 19,5 mm.

BMC, III, —, dar vezi p. 36, nr. 39 și 40, însă denarii, Roma, anii 98—99.

2. IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P; Bustul lui Traian, laureat, spre dr., cu draperie pe umărul st.

S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI; Traian, în veșmînt militar, cu mantia fluturînd, călare pe un cal cabrat spre dr., ține în mîna dr. ridicată o sulită; în fața calului un dac comat spre dr., îngenunchiat pe genunchiul st., privește înapoi și ridică brațele înspăimîntat.

Aureus ↓ 6,78 g, 19,5 mm.

BMC, III, p. 65, nr. 245, Roma, anii 103—111, grupa a IV-a.

3. *Diocletianus*

DIOCLETIA-NVS P F AVG; Capul lui Diocletian, laureat, spre dr.

IOVI CONSE-RVATORI; Jupiter stînd din față, cu capul spre st. și hlamida atîrnînd pe spate, ține în mîna dr. fulgerul și cu st. se sprijină pe sceptru. SMN

Aureus ↑ 5,30 g, 18,5 mm, perforat.

RIC, VI, p. 554, nr. 5a, Nicomedia, anul circa 294.

4. *Constantinus I*

CONSTANTI-NVS P F AVG; Capul lui Constantin, laureat, spre dr.

P M TRIB P COS II—II P P PROCOS; Împăratul în togă, șezînd pe scaun curul spre st., ține în mîna st. un sceptru scurt iar în mîna dr. glob. [PTR]

Solidus ↗ 4,33 g, 19 mm; dublu perforat și astupat.

RIC, VII, p. 165, nr. 21, dar pe av. spărtură N—T în legendă. Treveri, sfîrșitul anului 313 — sfîrșitul lunii iulie 315.

5. CONSTANTI-NVS P F AVG; Capul lui Constantin, laureat, spre dr.

SECVRITAS PE-RPETVA; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre st., încorporează un trofeu la piciorul căruia se află o euirasă, cască, scuturi; Împăratul ține un sceptru scurt.

SIRM

Solidus ↓ 6,16 g, 26,3 mm, cu toartă.

RIC, VII, p. 473, nr. 42, dar pe rv. spărtură R—P în legendă, Sirmium, anul 323.

6. Fără legendă; Capul lui Constantin cu diademă din rozete, privind în sus.

CONSTAN-TINVS AVG; Victoria mergînd spre st., ține în mîna dr. cunună iar

în mîna st. ramură de palmier.⁹

CONS

Solidus ↑ 4,48 g, 22 mm.

RIC, VII, p. 569, nr. 2, Constantinopolis, anul 326.

7. CONSTANTI-NVS MAX AVG; Bustul lui Constantin, cu diademă din rozete, purtînd cuirasă și *paludamentum* spre dr.

VICTORIA CONSTANTINI AVG; Victoria stînd spre dr. pe scurt și cuirasă, scrie pe un scut susținut de un Genius VOT/XX/XX.

CONS

Solidus ↓ 4,23 g, 21,3 mm.

RIC, VII, p. 585, nr. 108, Constantinopolis, anii 336—337.

8. Constantius II

FL IVL CONSTAN-TIVS PERP AVGV.; Bustul lui Constantius II, din față cuirăsat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu împărat ținînd trofeu și captiv.

GLORIA — REI-PVBLICAE; Roma și Constantinopolis stînd pe tron, prima din față, cea de a doua întoarsă spre st., ținînd între ele un scut cu legenda VOT/XXX/MVLT/XXXX. Roma ține lance în mîna st.; Constantinopolis ține sceptru în mîna st.

și ține piciorul dr. pe prova.

CONS

Solidus ↓ 4,12 g, 20,3 mm, perforat.

RIC, VIII, —, dar p. 455, nr. 98, însă fără punct în legenda av. și cu sigla mone-tară CONS. Constantinopolis, anii 15 martie 351—6 noiembrie 355.

9. FL IVL CONSTAN-TIVS PERP AVG; Bustul lui Constantius II, din față, cuirăsat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

GLORIA — R[EI]-PVBLICAE; Roma și Constantinopolis stînd pe tron, prima din față, cea de a doua întoarsă spre st., ținînd între ele un scut cu legenda VOT/XXX/MVLT/XXXX. Roma ține lance în mîna st.; Constantinopolis ține sceptru în mîna st.

și pune piciorul dr. pe prova.

SMNT

Solidus ↓ 4,32 g, 21,3 mm, perforat.

RIC, VIII, p. 477, nr. 74, Nicomedia, anii 15 martie 351—6 noiembrie 355.

10. Valentinianus I

D N VALENTINI-ANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian I, cu diademă de perle, drapat și cuirăsat spre dr.

RESTITVTOR — REIPVBLICAE; Împăratul stînd din față, cu capul spre dr., ține *labarum* și Victorie pe glob.

ANTI.

Solidus ↓ 4,38 g, 22 mm.

RIC, IX, p. 272, nr. 2 a XIII 7, Antiochia, anii 25 februarie 364—24 august 367.

11. Valens

D N VALENS — PER F AVG; Bustul lui Valens, cu diademă de perle, drapat și cuirăsat spre dr.

RESTITVTOR — REIPVBLICAE; Împăratul stînd din față, cu capul spre dr. ține *labarum* și Victorie pe glob.

ANTB.

Solidus ↑ 4,45 g, 21 mm, perforat și astupat.

RIC, IX, p. 272, nr. 2 d XIII 2, Antiochia, anii 25 februarie 364—24 august 367.

12 *Gratianus*

D N GRATIANVS P F AVG; Bustul lui Gratian, cu diademă din rozete, drapat, cuirasat spre dr.

VICTOR-IA AVGG; Doi împărați, stînd din față, țin între ei un glob. Între ei în planul doi, partea superioară a unei Victorii înaripate, jos, între împărați, o ramură de palmier.

TROBS

Solidus ↑ 4,41 g, 21 mm.

RIC, IX, p. 17, nr. 17 g 4, Treveri, anii 24 august 367—17 noiembrie 375.

13. *Arcadius*

D N ARCADI-VS P F AVG; Bustul lui Arcadius, cu diademă din perle, drapat, cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre dr., ține *labarum* în mîna dr. și Victorie pe glob în st.; piciorul st. pe un captiv.

R V

Solidus ↓ 4,27 g, 21 mm.

Fagerlie, p. 31, nr. 193, Ravena, anii 402—408.

COMOB

14. *Honorius*

D N HONORI-VS P F AVG; Bustul lui Honorius, cu diademă din perle, drapat, cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre dr., ține *labarum* în mîna dr. și Victoria pe glob în st.; piciorul st. pe un captiv

M D

COMOB

Solidus ↓ 4,24 g, 22 mm.

Fagerlie, p. 7, nr. 5—6, Mediolanum, anii 402—408.

15. D N HONORI-VS P F AVG; Bustul lui Honorius, cu diademă din perle, drapat, cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre dr., ține *labarum* în mîna dr. și Victoria pe glob în st.; piciorul st. pe un captiv.

R V

COMOB

Solidus ↑ 4,44 g, 20 mm.

Fagerlie, p. 7, nr. 7—21, Ravena, anii 402—408.

16. *Theodosius II*

D N THEODO-SIVS P F AVG; Bustul lui Theodosiu II, din față, cuirasat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VOT XXX — MVLTT XXXX; Constantinopolis șezînd spre st. ține glob cruciger în mîna dr. și sceptru în mîna st.; scut la dr.; la piciorul st. prova.

H

CONOB

Solidus ✓ 4,44 g, 21,5 mm.

Hahn, p. 126, nr. 25 H, Constantinopolis, anii 430—440.

17. D N THEODOSI-VS P F AVG; Bustul lui Theodosius II, din față, cuirasat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

IMP XXXXII COS — XVII P P; Constantinopolis șezînd spre st. ține glob cruciger în mîna dr. și sceptru în mîna st.; scut la dr.; la piciorul st. prova.

★

CONOB

Solidus ↓ 4,28 g, 21,5 mm, perforat.

Hahn, p. 127, nr. 33, fără officină, anii 443—450.

18. D N THEODO-SIVS P F AVG; Bustul lui Theodosiu II spre dr., diademat, drapat și cuirasat.

VICTORIA — AVGVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr. cunună și în mîna st. glob cruciger; în cîmp dr. stea. CONOB

Tremissis ↑ 1,46 g, 15 mm.

Hahn, p. 128, nr. 46, Constantinopolis, anii 402—450.

19. *Valentinianus III*

D N PLA VALENTI-NIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, cu diademă din rozete, drapat și cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd din față, ține în mîna dr. o cruce lungă și Victoria pe glob în st., piciorul dr. pe un șarpe cu chip uman.

R M
COMOB

Solidus ↓ 4,43 g, 21,5 mm.

Fagerlie, p. 12, nr. 36—51, Roma, anii 425—455.

20. D N PLA VALENTI-NIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, cu diademă din rozete, drapat și cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd din față, ține în mîna dr. o cruce lungă și Victoria pe glob în st., piciorul dr. pe un șarpe cu chip uman.

R M
COMOB

Solidus ↓ 4,47 g, 22 mm.

Fagerlie, p. 12, nr. 36—51, Roma, anii 425—455.

21. D N PLA VALENTINIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, diademat cu rozete, drapat și cuirasat spre dr.

Cruce în cunună.

COMOB

Tremissis ↓ 1,43 g, 13 mm.

Cohen ², VIII, p. 216, nr. 49, Roma, anii 425—455.

22. D N PLA VALENTINIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, diademat, drapat și cuirasat spre dr.

Cruce în cunună.

CONOB

Tremissis ↑ 1,43 g, 13 mm, perforat.

Cohen ², VIII, p. 216, nr. 49 var, sigla monetăriei, Constantinopolis, anii 425—455.

23. *Leo I*

D N LEO PE-RPET AVG; Bustul lui Leo, din față, cuirasat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VICTORI-A AVGGG; Victoria stînd spre st. ține cruce lungă în dr., în cîmp dr. sus stea. Θ
CONOB

Solidus ↓ 4,47 g, 21 mm.

Fagerlie, p. 49—50, nr. 500—506, Constantinopolis, anii 457—474.

24. D N LEO PE-NPET AVG (sic!); Bustul lui Leo I, diademat, drapat și cuirasat spre dr.

VICTORIA AVGVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr., cunună și în st. glob cruciger; în cîmp dr. stea. [CO]NOB

Tremissis ↓ 1,43 g, 14,5 mm, perforat.

Sabatier, I, p. 132, nr. 9, Constantinopolis, anii 457—474.

25. *Imitație barbară*

DOMINVS ; Cap laureat spre dr.

...TOZΠ...; Călăreț spre dr.

Aureus ↑ 5,33 g, 11,5 mm.

G. Severeanu, *București*, 1—2, 1936, p. 33—34. Descoperit: Soroca.

26. VANREFVS AV-ATRNSEV; Bust laureat, drapat și cuirasat spre dr.

OXPA·NPVAPIIIIT-TXXONNSXPXIII; Concordia șezînd spre st., sacrifică la un altar aprins cu mîna dr. dintr-o pateră, în st. ține cornul abundenței.

Aureus ↑ 6,07 g, 20,5 mm, perforat și astupat.

27. *Anastasius I*

D N ANASTA-SIVS PP AVC; Bustul lui Anastasius, din față, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VICTORI-A AVCCC; Victoria stînd spre st. ține cruce lungă în dr., în cîmp dr. I
CONOB

Solidus ↓ 3,34 g, 19 mm.

MIB, I, p. 99, nr. 4 I, Constantinopolis, anii 1.IX.492—1.IX.507.

28. D N ANASTA-SIVS PP AVC; Bustul lui Anastasius, diademat, cuirasat, în *paludamentum* spre dr.

VICTORIA AVCVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față ține în dr. cunună și în st. glob cruciger; în cîmp dr. stea. CONOB

Tremissis ↓ 1,48 g, 15 mm.

MIB, I, p. 100, nr. 12, Constantinopolis, anii 1.IX.492—1.VII.518.

29. *Iustinianus I*

DN IVST[INI-ANVS PP] AVC; Bustul lui Iustinian, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

[VICTO]RIA AVCVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr. cunună și în st. glob cruciger, în cîmp dr. stea. [CONOB]

Tremissis ↓ 1,40 b, 12,5 mm, perforat.

MIB, I, p. 109, nr. 19, Constantinopolis, anii 1.VIII.527—14.XI.565.

30. *Iustinus II*

D N I-VSTI-NVS PP AVI; Bustul lui Iustin II, din față, cu cască cu panaș și cuirasă, ține în mîna dr. glob nicefor iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VICTORI-A AVCCC; Constantinopolis șezînd pe tron din față, privind spre dr., purtînd coif, tunică și mantie și *aegis* pe umărul dr., ține în dr. lance și în st. glob cruciger. Δ
CONOB

Solidus ↓ 4,42 g, 22 mm.

MIB, II, p. 91, nr. 4 Δ, Constantinopolis, anii 1.IX.567—26.IX.578.

31. *Tiberius II Constantinus*

DM CONSTANTII[NVS PP AI]; Bustul lui Tiberius II Constantin, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

VICTOR TIBER[I ΔΔΔ]; Cruce. CONOB

Tremissis ↓ 1,49 g, 15 mm.

MIB, II, p. 104, 9b, Constantinopolis, 5.X.578—14.VIII.582.

32. *Mauricius Tiberius*

D N MAVRIC — TIB PP AVI; Bustul lui Mauriciu Tiberiu din față, cu cască cu pană și cuirasă, ține în mîna dr. glob cruceiger

VICTORI-A AVCC: Victoria stînd din față ține în mîna dr. cruce terminată în P ; în st. glob cruceiger. A

Solidus ↓ 4,42 g, 22,5 mm, perforat.

CONOB

MIB, II, p. 108, 6 A, Constantinopolis, anii 583/4—23.XI.602.

33. D N MAVC-CI PP AVC; Bustul lui Mauriciu Tiberiu, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

VICTORI-A AVCC: Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr. cunună și în st. glob cruceiger. CONOB

Semissis ↓ 2,20 g, 19,5 mm.

MIB, II, p. 110, nr. 17 a, dar leg. av. necunoscută, Constantinopolis, 14.VIII.582—23.XI.602.

34. D N TIB[ε]-RI PP AVC; Bustul lui Mauriciu Tiberiu, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

VICTORIA [TIB[ε]]RI AVC: Cruce.

CONOB

Tremissis ↓ 1,46 g, 18,5 mm.

MIB, II, p. 110, nr. 20, Constantinopolis, anii 583/4—23.XI.602.

35. *Phocas*

Δ N X FOCAS PERP AVC; Bustul lui Phocas din față, purtînd coroană cu glob cruceiger și cuirasă, în mîna dr. glob cruceiger.

VICTORIA - AVG[Υ]: Victoria stînd din față ține în mîna dr. cruce terminată în P ; în st. glob cruceiger. I

Solidus ↓ 4,27 g, 20 mm.

CONOB

MIB, II, p. 127, nr. 11 l. Constantinopolis, anii 609—5.X.610.

36. *Heraclius*

Fără legendă: Heraclius (în centru), Heraclius Constantin (la dr.) și Heraclonas (la st.) stînd din față, ultimii doi fiind de înălțime egală. Fiecare poartă veșminte lungi și coroană și țin în dr. glob cruceiger. 2

VICTORIA - AVG[Υ]: Cruce pe trepte, la st. P la dr. l.

CONOB

Solidus ↓ 4,37 g, 17,5 mm, perforat și pilit pe margini.

MIB, III, p. 215, nr. 44 var. off. 2, anul 636-7.

37. d h[ε]PΔ<LI — ε PP AV<; Bustul lui Heraclius, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr. S

VI<TORIA AV[Υ]: Cruce.

CONOB

Tremissis ↓ 1,46 g, 16,5 mm.

MIB, III, —, ante 73. S, dar leg. av. tip 2, Constantinopolis, anii 5.X.610—22.I.613.

38. *Constans II*

Δ N CT...: Bustul lui Constans II, cu barbă lungă și mustață, și bustul mai mic al lui Constantin IV, fără barbă fiecare din față și purtînd *paludamentum* și cuirasă; între ei cruce mică. Constans poartă casă cu glob cruceiger iar Constantin coroană cu glob cruceiger.

VICTORIA — A-V[Υ]ΘX: Cruce pe trepte: la st. Heraclius; la dr. figura mai mică a lui Tiberius: stînd din față poartă veșminte lungi și coroană cu cruce și ține glob cruceiger. CONOBΘ

Solidus ↓ 4,47 g, 19,5 mm.

MIB, III, p. 240, nr. 35 Θ, Constantinopolis, anii 662?—667?

39. D N CONS-TANTINI.P; Bustul lui Constans II din față, purtînd coroană cu glob cruciger, *paludamentum* și euirasă, ține în mîna dr. glob cruciger.

VICTORIA — AVϞΥΔΔΛ; Cruce pe trepte. CONOB

Solidus ↓ 4,34 g, 12 mm.

MIB, III, p. 242, nr. 56 A, Carthago, anii 642/3.

40. Constantin II și Roman II

+ IHS XPS REX REϞ NANTIΥM; Crist, din față, cu nimbus cruciger; cu dr. binecuvîntează iar în mîna st. ține evangheliu.

CONSTANTICE ROMANAYϞ b'R'; La st. bustul lui Constantin iar la dr. bustul lui Roman II din față. Ei țin o cruce patriarhală; pe cap poartă coroană cu cruce.

Solidus ↓ 4,36 g, 20 mm.

DOW, III, 2, p. 552, nr 15, Constantinopolis, anii 945—959.

41. + IHS XPS REX REϞ NANTIΥM; Crist, din față, cu nimbus cruciger, cu dr. binecuvîntează iar în mîna st. ține evangheliu.

CONs AN'CE ROMANAY b'R'; La st. bustul lui Constantin iar la dr. bustul lui Roman II din față. Ei țin o cruce patriarhală; pe cap poartă coroană cu cruce.

Solidus ↓ 4,35 g, 18 mm.

DOW, III, 2, p. 252, nr. 15, Constantinopolis, anii 945—959.

42. Ioan Tzimisceș

+ IHS XPS REX REϞ NANTIΥM; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger, binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evangheliu.

+ ΘΕΟΤΟC — ΙΩΗC ΙΩΔΕC'; La dr. bustul Fecioarei, din față purtînd nimbus, vâl, mantie și tunică; la st., bustul lui Ioan I, din față, purtînd coroană cu cruce. Ioan care ține o cruce patriarhală în st., este încoronat de Fecioară; deasupra capului său *manus Dei*. Deasupra capului Fecioarei MΘ.

Histamenon ↓ 3,95 g, 20 mm, perforat.

DOW, III, 2, p. 593, clasa II b, nr. 3, Constantinopolis, anii 969—976.

43. Mihail VII

Fără legendă, în cîmp IC XC; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger; binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evangheliu.

+ MIX — ΔΗΛ — ΡΑCΙΑΟΔ'; Bustul lui Mihail VII, din față, purtînd coroană cu cruce, în mîna dr. ține *labarum* iar în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 2,69 g, 23 mm, perforat, cu marginile tăiate octogonale.

DOW, III, 2, p. 803, clasa II c, nr. 2 c, Constantinopolis, anii 1071—1078.

44. Fără legendă, în cîmp IC XC; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger; binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evangheliu.

+ ΜΗΛ-ΑΗΛ — ΡΑCΙΑΞ; Bustul lui Mihail VII, din față, purtînd coroană cu cruce, în mîna dr. ține *labarum* iar în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 2,37 g, 22 mm, marginile decupate.

DOW, III, 2, clasa II d, nr. 2 d, Constantinopolis, anii 1071—1078.

45. Nicephorus III

Fără legendă, în cîmp IC XC; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger; binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evangheliu.

+ ΝΙΚ-Η-Φ — Δ[ΕC]ΠΤ; Bustul lui Nicefor III, din față, purtînd coroană cu cruce, în mîna dr. ține cruce ornată cu globule, în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 4,42 g, 31 mm.

DOW, III, 2, p. 824, clasa I, Constantinopolis, anii 1078—1081.

46. Fără legendă, în cîmp $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos cu nimbus cruciger, șade pe tron; cu mîna dr. binecuvîntează, în st. ține evanghelia.

+ $\overline{NIKH\Phi P\Delta} \dots - \overline{T\omega POTANIAT}$; Nicefor III stînd din față, poartă coroană cu cruce; în dr. ține *labarum* iar în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 4,30 g, 27 mm, perforat.

DOW, III, 2, p. 826, clasa II b, nr. 3 b, Constantinopolis, anii 1078–1081.

47. *Alexius I*

+ $\overline{KEPO} - \overline{I\theta O'EI}$; în cîmp $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos șezînd din față pe tron fără spătar; cu mîna dr. binecuvîntează, în st. ține evanghelia.

Δ/ΔΞ/ΖΙ/Ω/ΔΞ/ΠΟ/Τ — Τ/Ω/Κ.../ΜΗ/Ν/Ω; Alexius I stînd din față, ținînd în dr. *labarum* și în st. glob cruciger, poartă coroană cu cruce. Deasupra, în dr. *manus Dei* încoronează pe împărat.

Hyperperon ↓ 4,40 g, 29 mm.

Hendy, p. 82, Thessalonica, var. I, anii 1092/3–1118.

48. *Ioan II Comnenus*

Fără legendă, în cîmp $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos șezînd, din față, pe tron fără spătar; cu mîna dr. binecuvîntează iar în st. ține evanghelia.

ΙΩ/ΔΞ/ΠΟΤ/ΤΩ/Π — ΦΥ/ΠΟ/ΤΗ/ΝΗ/Τ; sus ΜΘ; La st. Ioan II stînd din față, încoronat de Fecioară care stă la dr., din față. Ioan II poartă coroană și ține în mîna dr. *labarum* iar în st. *mappa*.

Hyperperon ↓ 4,00 g, 30,5 mm, perforat.

Hendy, p. 103, Constantinopolis, emisiunea a II-a, anii 1118–1143.

49. *Andronicus II și Mihail IX*

Legendă ilizibilă: În centru Cristos, stînd din față, la st. Andronic II, îngenunchiat, din față, la dr. Mihail IX îngenunchiat, din față; Cristos cu nimbus cruciger binecuvîntează pe cei doi împărați. Andronic II ține mîna dr. pe inimă iar Mihail IX pe cea st.

Vedere a Constantinopolis-ului. În centru, Fecioara din față, *orans*.

Nomisma ✓ 2,79 g, 19 mm, marginile tăiate.

Wroth, II, p. 618, nr. 13, tip general, Constantinopolis, 21.V.1295–12.X.1320.

50. *Ioan I (III) Ducas Vatatzes*

$\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos, din față, așezat pe tron fără spătar, cu nimbus cruciger, binecuvîntează cu mîna dr. iar în st. ține evanghelia.

Ω/Ε — ΠΦ jos, \overline{MP} sus și \overline{OV} în st. sus; La dr. Fecioara, nimbată, din față, încoronează pe Ioan Vatatzes, din față, la st., care poartă coroană și ține în mîna dr. *labarum* iar în st. *mappa*.

Hyperperon ↓ 2,78 g, 31 mm, perforat, cu marginile decupate.

Hendy, p. 237, Magnesia, emisiunea a II-a, (Imperiul de Nicaea).

51. $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos din față, așezat pe tron fără spătar, cu nimbus cruciger, binecuvîntează cu mîna dr. iar în st. ține evanghelia.

Ω/Ε...Π/. . .; La dr. Fecioara, nimbată, din față, încoronează pe Ioan Vatatzes, din față, la st., care poartă coroană și ține în mîna dr. *labarum* iar în st. *mappa*.

Hyperperon ↓ 4,30 g, 32 mm, perforat.

Hendy, p. 237, Magnesia, emisiunea a II-a (Imperiul de Nicaea).

(vezi ilustrația la pagina 389/vol. II).

NOTE

1. Const. Moisil, *CNA*, 14, 1939, 115–116, p. 145–146; Gh. Astancăi, *București*, 8, 1971, p. 373–380, unde și lista lucrărilor științifice întocmite de dr. G. Severeanu; Maria Cojocărescu, *BSNR*, 70–74, 1976–1980, 124–128, p. 217–219.

2. Maria Cojocărescu, *op. cit.*, p. 318.

3. Următoarele opt monede au intrat în colecția MIAMB după anul 1948, și anume:

nr. 28 = inv. 42312; nr. 29 = inv. 73470; nr. 30 = inv. 39102; nr. 31 = inv. 49954; nr. 41 = inv. 73420; nr. 42 = inv. 42310; nr. 46 = inv. 137723; nr. 51 = 48643.

4. B. Mitrea, *Fasti archaeologici*, 18–19, 1968, p. 91; la care sînt de adăugat numeroasele monede de aur publicate de O. Ilescu și păstrate în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din care amintim: O. Ilescu,

- Caiet selectiv, 8, 1963, p. 330; *Idem*, *Caiet selectiv*, 10, 1964, p. 318; *Idem*, *Pontica*, 5, 1972, p. 531–535, unde se publică solidii de la Thodosius I; *Idem*, *Revista Italiana de Numismatica*, 75, 1973, p. 181–186; *Idem* *SCN*, 6, 1975, p. 107–112.
5. R. Ardevan, *BSNR*, 77–79, 1983–1985, 131–133, p. 237–256.
 6. I. Winkler, *Sbornic Filozofickej Fakulty, Univerzity Komenského*, 17(6), 1966, Bratislava, p. 35–50.
 7. R. Ocheșeanu, *SCN*, 6, 1975, p. 234, aureus Claudius
 8. Const. Preda, *SCIVA*, 26, 1975, 4, p. 441–485.
 9. Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea, 1980; pentru Cîmpia Română vezi C. Deculescu, *BSNR*, 70–74, 1976–1980, 124–128, p. 221–225.
 10. O. Iliescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 525–536; R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 235; Ocheșeanu, Antoaneta Vertan, *Monede de aur și de argint din secolele IV–V e.n. descoperite în Dobrogea*, mss.
 11. Const. Preda, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 375–415.
 12. R. Ocheșeanu, *Pontica*, 5, 1972, p. 490–494; *Idem*, *SCN*, 6, 1975, p. 235; Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *BSNR*, 77–79, 1983–1985, 131–133, p. 192–193, Anexa II, unde sînt recenzate toate descoperirile de monede bizantine de aur din Scythia Minor de la Anastasius la Constantinus IV.
 13. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 177–197.
 14. Pentru descoperirile de monedă de aur bizantină în Dobrogea secolelor X–XI e.n. vezi O. Iliescu în vol.: Ion Barnea, Octavian Iliescu, Corina Nicolescu, *Cultura bizantină în România*, București, 1971, p. 175–181, 250–256 și bibliografia descoperirilor; și Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, Al. Popea, *Monedele bizantine din colecția Muzeului de istorie națională și arheologice Constanța*, mss 1977.
 15. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, Al. Popea, *op. cit.*, pentru tezaurile de la Valu lui Traian și Greci, aflate în anii '60 și '70 în colecțiile MINA Constanța; I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, III, București, 1971, p. 23; mai de curînd Gh. Poenaru Bordea, Ion Donoiu, *BSNR*, 75–76, 1981–1982, 129–130, p. 245–247.
 16. Gh. Ștefan, *Dacia*, VII–VIII, 1937–1940, București, 1941, p. 421–424; Eugen Comșa și Gh. Bichir, *SCN*, 3, 1960, p. 223–244; I. Barnea, *SCN*, 3, 1960, p. 245–254.
 17. Em. Condurachi, *B.St.Ac.*, 1, 1949, 3–4, p. 163–167; O. Iliescu, *SCN*, 6, 1975, p. 239–242.
 18. Const. Moisil, *Crest*, Col., 1933–1936, p. 1–136, col. Ascher de monede traianee dăruite prin testament Academiei Române.
 19. *BMC*, III, p. 36, nr. 39 și 40.
 20. Vezi R. Ocheșeanu, *BSNR*, 77–79, 1983–1985, 131–133, p. 159–167.
 21. Jocelyn M. C. Toynbee, *NC*, 6th series, 4, 1944, 13–16, p. 27–44; Joan M. Fagerlie, *Late Roman and byzantine Solids Found in Sweden and Denmark*, *NNM*, 157, NY, 1967; p. 137; Pierre Bastien, Catherine Metzger, *Le trésor de Beaurains (dit d'Arras)*, Weteren, 1977, p. 177–186.
 22. Constantinus I monedele cu nr. cat. 4 și 5, Constantius II cu moneda cu nr. de cat. 8, unde legenda av. se termină printr-un punct, iar pe reversul piesei sigla atelierului monetar se prezintă fără punctul final existent la emisiunea înregistrată de *RIC*.
 23. G. Severeanu, *București*, 1936, 1–2, p. 33–34; iar pentru imitații de epocă în Moldova vezi Virgil Mihăilescu-Bîrliaba, *La monnaie rommaine chez les Daces orientaux*, București, 1980, p. 218–221.
 24. Monede cu nr. cat. 33.
 25. Moneda cu nr. cat. 37; în registrul inventar al muzeului bucureștean moneda este înregistrată ca emisiune a regelui Genserich.
 26. Vezi mai recent R. Ocheșeanu, *Pontica*, 14, 1981, p. 309–214; Gh. Poenaru Bordea, I. Donoiu, *op. cit.*, p. 245–247 G. Custurea, *Pontica*, 19, 1986, p. 273–277
 27. Moneda cu nr. cat. 39.
 28. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, Al. Popea, *op. cit.*, mss.
 29. Pentru descoperirile monetare din secolele XI–XIV vezi *supra*, nota 17; precum și articolul lui P. Diaconu, *SCN*, 6, 1973, p. 243–245 pentru perperii de Vicina.

MONNAIES EN OR ROMAINES ET BYZANTINES DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

(Résumé)

Les auteurs publient 51 monnaies en or romaines et byzantines, dont 43 ex. de la collection Maria et dr. George Severeanu, les autres 8 ex. représentant différentes acquisitions du Musée d'histoire et d'art du Municipie Bucaresti d'après 1948.

De la période du Haut-Empire romaine il y a seulement deux pièces de Trajan. Les aurei, solidi et tremisses du Bas-Empire sont beaucoup plus nombreux, 22 ex. de Dioclétien à Léo

I-er. Nous enregistrons aussi deux imitations d'après des monnaies des I-er – III-e siècles.

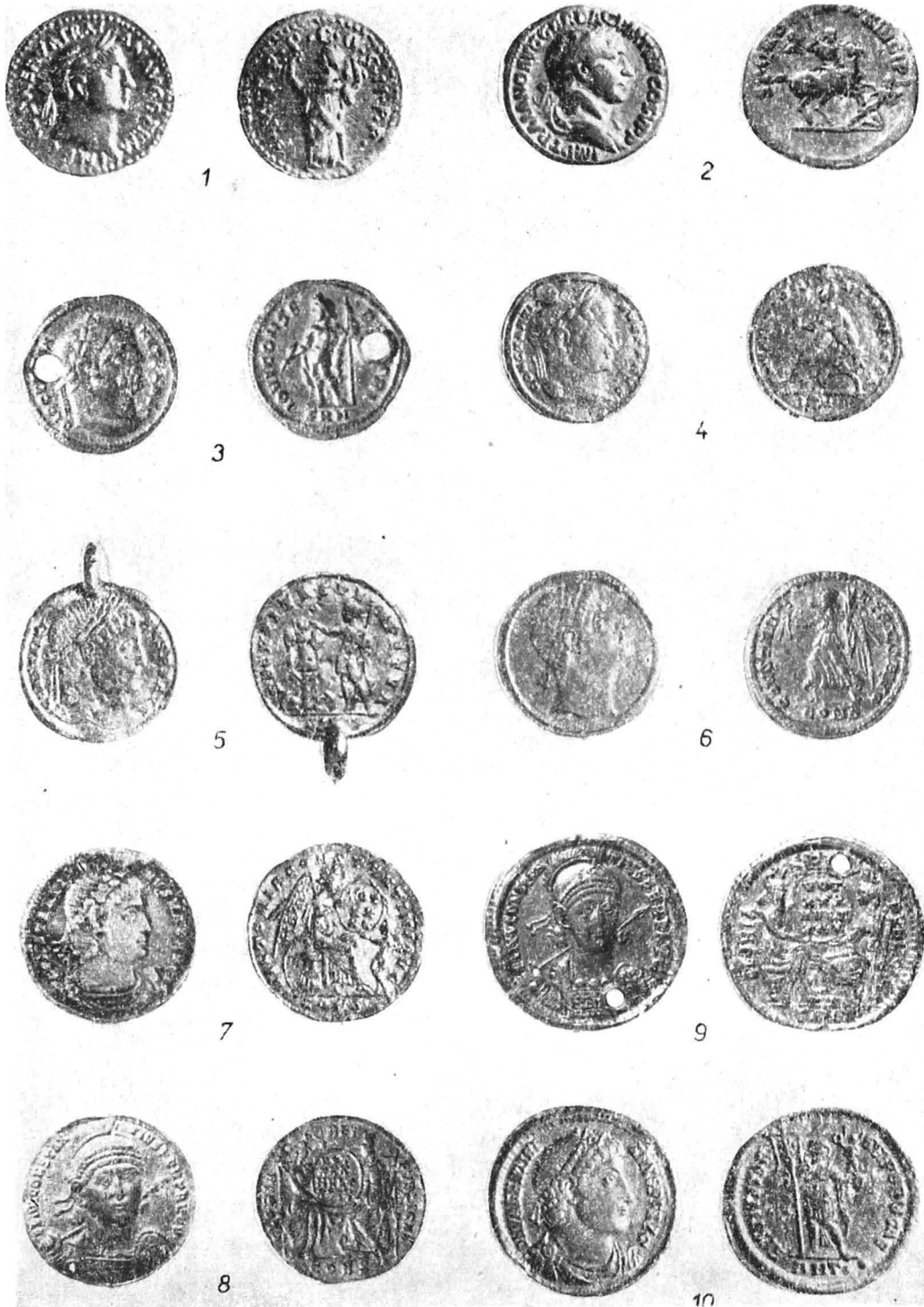
Les monnaies byzantines, 25 ex. s'échellonnent d'Anastase à Constant II (13 ex.) et de Constantin VII et Roman II à Andronic II et Michel I (10 ex.). Il y a également deux monnaies de l'Empire de Nicée (Jean III Vatatsès).

On attire l'attention sur les monnaies qu'on n'a pas retrouvé dans les catalogues classiques.

MONEDele DE AUR ROMANE ȘI BIZANTINE
DIN COLECȚIA MARIA ȘI
DR. GEORGE SEVEREANU

(text la pagina 485, vol. I)

GHEORGHE POENARU-BORDEA, RADU OCHEȘEANU

PL. I — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
 PL. — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

PL. II — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
PL. II — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

21

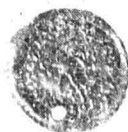
22

23

24

25

26

27

28

29

30

PL. III — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU

III — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

PL. IV — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
PL. IV — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

41

42

43

44

45

46

PL. V — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
PL. V — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

47

48

49

50

51

PL. VI — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
PL. VI — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU